

NIE BÓJMY SIĘ KOMIKSÓW!

Abstract: This article refers to the presence of comic books in academic libraries and to deficiencies in collecting comic books. The text also presents the possibility of gaining more readers in the libraries thanks to larger collections of comic books.

Słowa kluczowe: komiksy, biblioteki, gromadzenie

Współcześnie produkcja i rozwój gospodarczy powiązany z dużym przyrostem wszelkiego rodzaj dóbr materialnych i usług spowodowały istotne zmiany w funkcjonowaniu gatunku ludzkiego¹. Konsumpcja zyskała wymiar społeczny i nie dotyczy już indywidualnych postaw, lecz staje się zjawiskiem szerszym. Konsumpcjonizm ten należy pojmować nie tylko jako chęć zaspokajania potrzeby posiadania, ale również, jako światopogląd i sposób postrzegania upływu czasu, a co za tym idzie konieczności natychmiastowego zaspokajania potrzeb.

Konsumpcjonizm dotyczy również sektora nauki, a w związku z tym bibliotek. Czytelnik w obecnych czasach jest klientem/konsumentem, który dla pozyskania ważnej dla siebie informacji nie poświęca nadmiernej ilości czasu, oczekuje natomiast natychmiastowej odpowiedzi uzyskanej bez większego wysiłku. Biorąc to pod uwagę biblioteki koncentrują znaczne siły i środki na poprawie jakości świadczonych usług, podnosząc tym samym swoją pozycję w otoczeniu, bowiem w społeczeństwie konsumpcyjnym konkurencyjność dotyczy wszystkich. Podstawowym zadaniem bibliotek akademickich jest ciągle tworzenie i udoskonalanie warsztatu pracy dla pracowników naukowych i studentów oraz pozostałych osób będących w związku z uczelnią, a także osób spoza niej. Od kilkudziesięciu lat w środowisku bibliologów rozwijana jest koncepcja trzeciego miejsca w bibliotece. Mowa tu o miejscu, w którym spędzamy czas wolny. Jest to przestrzeń, w której odbywają się spotkania towarzyskie niekoniecznie skupione na biernym odbiorze komercyjnych rozrywek. Trzecie miejsce to strefa odpoczynku, przestrzeń do spędzania wolnego czasu w drodze między domem a pracą, odpowiadająca na potrzeby odbiorców w rozpadzionym świecie. O ile biblioteki publiczne już od dawna były miejscem, gdzie kreatywnie organizowano czas wolny czytelników to z kolei

J. Baudrillard, *Spółczesność konsumpcyjna – jego mity i struktury*, Warszawa 2006, s. 7.

biblioteki akademickie od niedawna starają się pogodzić funkcję rozrywkową z ofertą profesjonalnego dostępu do informacji. Jak już tu wcześniej wspomniano współcześnie biblioteki przystąpiły do wyścigu po klienta. Dotyczy to nie tylko bibliotek publicznych, ale też naukowych. Uczelnie angażują do podejmowanych działań promocyjnych agendy sobie podległe. Tak jest na przykład w Uniwersytecie Łódzkim. Wprowadzona w 2015 r. Karta Absolwenta oferuje byłym studentom szereg usług. Poza promocjami zaoferowanymi przez firmy pozostające we współpracy z UŁ absolwent posiadający kartę może korzystać z uniwersyteckich usług na podobnych zasadach jak czynny student uczelni. Między innymi karta umożliwia korzystanie ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej zezwalając na wypożyczanie księgozbioru do domu bez uiszczania kaucji. Dzięki udziałowi biblioteki w takiej akcji otoczenie postrzega ją jako profesjonalną instytucję świadczącą usługi na najwyższym poziomie.

Mimo nowoczesnego kreowania wizerunku uczelni wyższych ciągle możemy spotkać się z konserwatywnym stosunkiem do funkcji bibliotek, jak i profilu gromadzonych w niej zbiorów. Tymczasem w ten sposób eliminowany jest znaczący potencjał, który można wykorzystać do zwiększenia liczby odwiedzin w bibliotece. Materiały, które są trudno dostępne w bibliotekach akademickich to na przykład komiksy, które stały się przedmiotem niniejszego artykułu.

Powieść graficzna często traktowana jest jako ubogi w wartość intelektualną odpad czwartego obiegu literackiego, który w żaden sposób nie równa się publikacjom wysoko artystycznym². W ten sposób powielana jest negatywna opinia z początków historii komiksu w Polsce, kiedy to służące propagandzie, krótkie historyjki kierowane były do dzieci i mniej wymagającego odbiorcy w dobie PRL. Przeświadczenie o braku jakichkolwiek walorów artystycznych i zubożałej formie intelektualnej, a co za tym idzie, negatywnym wpływie na czytelnika, głoszą najczęściej środowiska pedagogów obojętnych na zmiany, które nastąpiły w tym sektorze rynku wydawniczego³. Trzeba jednak zaznaczyć, że wśród negatywnych opinii można znaleźć też takie, które podkreślają pozytywny potencjał drzemący w tym wytworze kultury popularnej⁴.

Tymczasem, jak zauważyli pracownicy Biblioteki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu⁵, zgromadzona przez nich „Kolekcja Komiksów, stanowi znakomite źródło do badań dla kulturoznawców, historyków,

² J. Dunin, *Rozwój cech wydawniczych polskiej książki literackiej XIX–XX wieku*, Łódź 1982, s. 215–241.

³ Z kilku możliwych przykładów należy wskazać artykuł, w którym autorzy źle odmieniają nazwę komiksu japońskiego oraz mylnie stosują pojęcia: manga oraz anime. J. Rulko, J. Rulko, *Świat aminków, jako kreacja dziecięcej świadomości – studium dziecka zniewolonego komiksem*, [w:] *Światy dziecięcych znaczeń*, Warszawa 2004, s. 306–338.

⁴ G. Gajewska, *Wstęp – komiks jako przykład konwergencji kultury popularnej i wysoko-artystycznej*, [w:] *KOntekstowy MIKS*, Poznań 2011, s. 11–23.

⁵ Biblioteka ta posiada jeden z największych zbiorów komiksów w Polsce przekraczającą liczbę 6000 woluminów.

medioznawców, polonistów, historyków sztuki, historyków kultury i popkultury, socjologów, filmoznawców oraz filologów”⁶.

Jeśli chodzi o dane statystyczne to dotychczas opublikowano tylko jedno źródło prezentujące informacje o czytelnictwie i komiksowych zasobach bibliotek – są to opublikowane w 1997 r.⁷ badania Anny Marii Krajewskiej i Grażyny Lewandowicz z Biblioteki Narodowej. Badania przeprowadzono w 16 bibliotekach, w których zgromadzono ogółem 233 948 woluminów, z czego blisko 5 tysięcy stanowiły komiksy. Wyniki dotyczyły 1993 r., czyli okresu, w którym rynek wydawniczy przeżywał dynamiczny rozwój. Z badań odczytać możemy, że średnio co 46 publikacja znajdująca się w bibliotece była komiksem. Powieści graficzne częściej trafiały do biblioteki w postaci daru, zdecydowanie rzadziej na drodze kupna.

Autorka na potrzeby niniejszego tekstu przeprowadziła własne badania pilotażowe na księgozbiorach trzech bibliotek akademickich, za pomocą multiwyszukiwarek zamieszczonych na stronach bibliotek: Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz udostępnionego na stronie internetowej spisu Kolekcji Komiksów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. W bazach tych zostały wyszukane komiksy, którymi dysponują powyższe biblioteki. Biblioteka UŁ została wytypowana do niniejszego badania, Łódź jest miastem, w którym od 1991 r. organizowany jest Międzynarodowy Festiwal Komiksu i Gier oraz prowadzone są cykliczne Sympozja Komiksologiczne mające na celu ukazanie najzabawniejszej ze sztuk w nobilitującym świetle profesjonalnych (naukowych) analiz. Natomiast Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego wybrana została ze względu na jej wieloletnią historię i obowiązek archiwizowania publikacji. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu została umieszczona w tym zestawieniu dlatego, że posiada godną podziwu kolekcję komiksów, która udostępniana jest nie tylko w murach biblioteki, ale i poza nią⁸. Wszystkie trzy biblioteki posiadają również tak zwany egzemplarz obowiązkowy, który teoretycznie pozwala na gromadzenie komiksów przynajmniej w jednym egzemplarzu bez ponoszenia kosztów. W badaniu posłużono się multiwyszukiwarką, wykorzystano hasło wyszukiwawcze „komiksy”. Mimo to trzeba tutaj zaznaczyć, że część komiksów jest niewprowadzona do katalogów elektronicznych, przez co nie zostały one uwzględnione w statystyce. Ponadto z wyszukanych materiałów postarano się wykluczyć: opracowania historyczne i krytyczne, katalogi wystaw i temu podobne tak, aby wyniki przedstawiały tylko komiksy, a nie materiały o nich traktujące. Zebrane dane przedstawiano w tab. 1.

⁶ *Komiksy*, [dostęp: 1.12.2015 r.], http://lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=952&Itemid=164.

⁷ A.M. Krajewska, G. Lewandowicz, *Miłośnicy komiksów – Czytelnictwo komiksów – Biblioteki dla dzieci w Polsce i we Francji*, Warszawa 1997.

⁸ W 2015 r. biblioteka na swojej stronie internetowej zapraszała do zamawiania komiksów na organizowany w Poznaniu konwent miłośników fantastyki – „Pyrkon”. Zamówiony komiks można było odebrać na konwencie.

Komiksy w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego	Liczba znalezionych pozycji
komiksy -- polska -- 1990-	61
komiksy -- stany zjednoczone -- 1990-	52
komiksy -- stany zjednoczone -- 1990- -- tłumaczenia polskie	22
komiksy	21
komiksy -- francja -- 1990- -- tłumaczenia polskie	21
komiksy -- historia i krytyka	19
komiksy -- konkursy -- polska -- 1990-	15
komiksy -- polska -- 1990- -- antologie	14
prasa komiksowa -- polska -- 1990-	11
komiksy -- belgia -- 1990- -- tłumaczenia polskie	8
komiksy -- polska -- 1970-2000	7
komiksy -- stany zjednoczone -- 1945-1970	7
komiksy -- stany zjednoczone -- 1945-1970 -- tłumaczenia polskie	7
komiksy -- wlochy -- 1990- -- tłumaczenia polskie	7
warszawa (polska) -- 1944 (powstanie warszawskie) -- komiksy	7
komiksy -- 1990- -- antologie	6
komiksy -- polska -- 1945-	6
komiksy, -- polska -- 1990-	6
komiksy -- stany zjednoczone -- 1945-	5
komiksy -- austria -- 1990-	4
komiksy -- francja -- 1970-2000 -- tłumaczenia polskie	4
komiksy -- stany zjednoczone -- 1970-2000 -- tłumaczenia polskie	4
komiksy -- wielka brytania -- 1990- -- tłumaczenia polskie	4
czasopisma polskie -- 1990-	3
komiksy -- 1990- -- tłumaczenia polskie	3
komiksy -- nagrody i wyróżnienia -- polska -- 1990-	3
komiksy -- stany zjednoczone -- 1970-2000	3
komiksy -- stany zjednoczone -- 20 w. -- tłumaczenia polskie	3
lodz (polska) -- komiksy	3
poszukiwanie pracy -- polska -- komiksy	3
animated films dictionaries. japan	2
animated television programs dictionaries. japan	2
auschwitz (polska ; oboz koncentracyjny) -- komiksy	2
bernhard, thomas (1931-1989)	2
children of holocaust survivors biography comic books, strips, etc. united states	2
comic books	2
comic books, strips, etc. dictionaries. japan	2
RAZEM	360

Źródło: opracowanie własne.

Komiksy w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego

Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego	Liczba znalezionych pozycji
Komiksy Japonia 1990- tłumaczenia polskie.	449
Mangi.	433
Komiksy Polska 1990-.	378
Komiksy Stany Zjednoczone 1990- tłumaczenia polskie.	288
Komiksy Francja 1990- tłumaczenia polskie.	151
Komiksy Polska 1970-2000.	144
Komiksy Belgia 1990- tłumaczenia polskie.	87
Komiksy Belgia 1970-2000 tłumaczenia polskie.	42
Komiksy Francja 1970-2000 tłumaczenia polskie.	38
Komiksy Stany Zjednoczone 1970-2000 tłumaczenia polskie.	36
Komiksy.	36
Komiksy Wielka Brytania 1990- tłumaczenia polskie.	34
Komiksy Polska 1900-1945.	30
Komiksy Polska 1945-1970.	25
Komiksy Polska 1990- antologie.	21
Literatura polska dla młodzieży 1900-1945.	21
Komiksy Francja 1945-1970 tłumaczenia polskie.	19
Komiksy Włochy 1990- tłumaczenia polskie.	19
Wojna światowa (1939-1945) komiksy.	18
Komiksy Hiszpania 1990- tłumaczenia polskie.	17
Komiksy Belgia 1900-1945 tłumaczenia polskie.	16
Prasa komiksowa Polska 1990-.	15
Auschwitz (Polska ; obóz koncentracyjny) komiksy.	13
Star wars (film) komiksy.	13
Komiksy Belgia 1945-1970 tłumaczenia polskie.	12
Komiksy Polska 1945-.	12
Komiksy konkursy Polska 1990-.	12
Komiksy Stany Zjednoczone 1990-.	11
Komiksy 1990- tłumaczenia polskie.	10
Komiksy Stany Zjednoczone 1945-1970 tłumaczenia polskie.	10
Komiksy 1990- antologie.	9
Komiksy Niemcy 1990- tłumaczenia polskie.	9
Komiksy Polska 1990- tłumaczenia angielskie.	9
Komiksy Szwajcaria 1990- tłumaczenia polskie.	9
Stawka większa niż życie (serial telewizyjny) adaptacje.	9
Warszawa (Polska) 1944 (Powstanie Warszawskie) komiksy.	9
Hiroshima (Japonia) 1945 (Bombardowanie) komiksy.	8
Jánošík, Juraj komiksy.	8
Komiksy Stany Zjednoczone tłumaczenia polskie.	8
Komiksy 1990-.	7
Komiksy Japonia 1945- tłumaczenia polskie.	7
Komiksy Polska 1945-1990.	7
Komiksy Włochy 1970-2000 tłumaczenia polskie.	7
Książki ilustrowane dla dzieci.	7
Carroll, Lewis Alice's adventures in Wonderland adaptacje.	6
Komiksy Francja 1945-1990 tłumaczenia polskie.	6
Komiksy Stany Zjednoczone 1945-.	6
Komiksy Ukraina 1990- tłumaczenia polskie.	6
Komiksy nagrody i wyróżnienia Polska 1990-.	6
RAZEM	2553

Źródło: opracowanie własne.

Zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu zostały zebrane w specjalnie przygotowanej tabeli uwzględniającej podstawowe dane takie jak: nazwa autora, tytuł, nr serii wraz z tytułem, rok wydania, nr sygnatury nadany w bibliotece, język w jakim opublikowano komiks oraz nazwę wydawcy. Z tego względu nie było potrzeby korzystania z wyszukiwarki. Spis sporządzony w Excelu udostępniony jest na stronie internetowej biblioteki⁹. Zawiera 6348 pozycji. Zamieszczony spis jest cenny przede wszystkim dlatego, że prezentuje tylko i wyłącznie powieści graficzne. Natomiast przeszukiwanie katalogów nie pozwala wykluczyć w uzyskanych wynikach publikacji dotyczących komiksu a niebędących komiksem.

Jak można odczytać z zaprezentowanych wyników najwięcej powieści graficznych zgromadzono w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, bo aż 6348 pozycji, druga w kolejności jest Biblioteka Jagiellońska posiadająca 2553 woluminy. Trzeba jednak pamiętać, że część komiksów posiada 2 lub więcej haseł przedmiotowych, co z pewnością zwiększa liczbę uzyskanych wyników. Na ostatnim miejscu znajduje się Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego 360 pozycji.

Wyniki te jednak nie są zaskakujące. Podejmując decyzje o zakupie nowych pozycji bibliotekarze muszą uwzględnić wiele czynników – między innymi są to budżet i zainteresowania użytkowników. Ponadto powszechny krytyczny stosunek do komiksu nie skłania do podejmowania decyzji o zakupie powieści graficznych. Poza tym ograniczony budżet bibliotek również utrudnia podjęcie decyzji skłaniającej się ku zakupowi materiałów mających charakter bardziej rozrywkowy niż naukowy.

Na komiks trzeba jednak spojrzeć jak na profesjonalny, pełnowartościowy produkt posiadający walory artystyczne, edukacyjne i rozrywkowe. Przecież już w 1969 r. Sąd Federalny w Stanach Zjednoczonych uznał 1055 rysunków komiksowych autorstwa Morta Waltera podarowanych Bibliotece Uniwersytetu w Syracuse za sztukę. Dziś organizuje się wiele konkursów dla młodych rysowników komiksów, a nagrodzone prace są eksponowane w galeriach¹⁰. Również pedagodzy coraz częściej dostrzegają pozytywne aspekty komiksu, podkreślając wręcz możliwość wykorzystania go w kształceniu dzieci i młodzieży¹¹. Duży wybór gatunków oraz możliwość dostosowania treści komiksu do wieku potencjalnego odbiorcy¹² sprzyja nauczaniu wielu przedmiotów. Komiks historyczny można zastosować jako pomoc naukową na lekcjach historii,

⁹ *Zamów komiks na Pyrkon*, [dostęp: 1.12.2015 r.] http://lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1366&Itemid=302.

¹⁰ *25 Międzynarodowy Festiwal Komiksu i Gier w Łodzi*, red. P. Kasiński, T. Tomaszewski, Łódź 2014.

¹¹ B. Janicki, *Potrzeby i możliwości wykorzystania komiksów historycznych w szkolnej edukacji historycznej*, [w:] *KOntekstowy MIKS*, Poznań 2011, s. 239–251.

¹² Tak jak beletrystyka występuje w odmianach dla nastolatków i osób pełnoletnich, również komiks można dzielić na odpowiedni dla różnych grup wiekowych: dzieci, nastolatków, czytelników dojrzałych.

a amerykańską (nie tłumaczoną) powieść graficzną można z powodzeniem wykorzystywać w nauczaniu języków obcych.

Nie należy też określać komiksu mianem drogiej i ogłupiającej rozrywki¹³. Dostępne współcześnie książki, zawierające kolorowe zdjęcia, kosztują od 40 do nawet kilkuset złotych. Ceny komiksów oscylują między 10–200 złotych¹⁴. Zatem aspekt finansowy nie wskazuje na przewagę książki nad komiksem – biblioteki naukowe posiadające egzemplarz obowiązkowy powinny otrzymywać po jednym tytule za darmo – natomiast zebrana kolekcja komiksów tworzy (przykładem Biblioteki Uniwersytetu Poznańskiego) zaplecze badawcze i poszerza możliwości biblioteki jako trzeciego miejsca, co zachęca czytelników do częstszych odwiedzin.

Zainteresowanie komiksem jest duże i stale rośnie. Świadectwem tego może być frekwencja na organizowanym w Łodzi Międzynarodowym Festiwalu Komiksu i Gier na którym w ostatnich latach była następująca liczba uczestników:

- 2012 – 8000 osób;
- 2013 – 12500 osób;
- 2014 – 18000 osób¹⁵.

Kolejki w rezerwacjach do konkretnego komiksu, które da się zaobserwować w systemie bibliotecznym świadczą o dużym zainteresowaniu. Ponadto na rynku stale przybywa wydawców komiksów, a nakłady niektórych powieści graficznych przewyższają nakłady książek¹⁶. Pośród najprężniej działających obecnie wydawnictw komiksowych należy wymienić duńskie przedsiębiorstwo powstałe w 1990 r. – Egmont Polska. Swoją działalność rozpoczęło od wydawania komiksów z Kaczorem Donaldem, przeznaczonych dla dzieci. Obecnie publikuje kilkadziesiąt tytułów prasowych rocznie, komiksy dla dzieci i dorosłych, książki dla dzieci i młodzieży oraz rodzinne gry planszowe. Od ponad 15 lat, pod egidą Klubu Świata Komiksu należącego do Wydawnictwa Egmont Polska, ukazują się albumy światowych i rodzimych twórców.

W 2014 r. Egmont wprowadził na rynek kolekcję dzieł światowej sztuki komiksowej w serii zatytułowanej *Kanon Komiksu*. W 2015 r. została podpisana umowa z wydawnictwem DC Entertainment, rozszerzająca współpracę pomiędzy obydwoma wydawnictwami, przez co w nadchodzących latach w ręce polskich fanów komiksu ma trafić rozbudowana oferta tego największego anglojęzycznego wydawnictwa komiksowego na świecie¹⁷.

¹³ Z. Zasacka, *Zagubieni w lekturze – czas wykorzystany czy czas stracony*, [w:] *Czas ukoi nas?*, Toruń 2014, s. 239–249.

¹⁴ Najdroższe są wydania kolekcjonerskie.

¹⁵ Za udostępnienie danych dziękuję Łódzkiemu Centrum Komiksu.

¹⁶ W. Obremski, *Krótką historią sztuki komiksu w Polsce (1945–2003)*, Toruń 2005, s. 140.

¹⁷ Informacja zaczerpnięta za strony WWW wydawnictwa. *Egmont – komiksy*, [dostęp: 26.04.2015], <http://egmont.pl/komiksy/>.

Komiksy znajdują swoich odbiorców, wydaje się, że mają już wielu stałych fanów oraz stanowią bogaty materiał badawczy¹⁸. Zatem gdzie tkwi problem? Dlaczego komiks w bibliotekach akademickich prawie nie występuje?

Można tutaj wymienić kilka prawdopodobnych przyczyn:

1. Brak badań potwierdzających potrzebę wprowadzenia komiksu do bibliotek.
2. Brak zainteresowania ze strony bibliotekarzy.
3. Brak współpracy bibliotek z wydawcami.
4. W przypadku bibliotek upoważnionych do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego – niewywiązywanie się niektórych wydawców z ustawowego obowiązku, ale również brak monitów ze strony bibliotek.
5. Wysokie ceny niektórych publikacji.

Istotna w tym miejscu wydaje się refleksja, która może skłonić bibliotekarzy do obiektywnego spojrzenia na problem komiksu w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Nieobecność komiksu w tych instytucjach zawęży możliwe pola badawcze naukowców, zajmujących się kulturą popularną (niektórych badań nie da się przeprowadzić). Nie jest też wykorzystany potencjał edukacyjny komiksów, które mogą uatrakcyjnić nauczanie. Biblioteka naukowa, w której zapewnia się profesjonalny dostęp do wiedzy i informacji musi zadbać o podstawy, czyli coraz lepsze gromadzenie i udostępnianie księgozbioru. Nie posiadając w swoich zbiorach powieści graficznych, biblioteki akademickie tracą znaczącą liczbę potencjalnych czytelników, których komiks mógłby zachęcić do bardziej aktywnego korzystania z usług biblioteki. Ponadto aspekt rozrywkowy, jaki posiada komiks może też wspierać biblioteki akademickie w idei trzeciego miejsca.

Ideą byłoby, gdyby bibliotekarze w końcu dostrzegli potencjalne korzyści płynące z posiadania w zbiorach powieści graficznych i zaczęli nadrabiać straty z lat wcześniejszych. Dla odbiorców zainteresowanych komiksem byłaby to niezwykła atrakcja.

Bibliografia

- 25 Międzynarodowy Festiwal Komiksu i Gier w Łodzi, pod red. P. Kasińskiego, T. Tomaszewskiego, Łódź 2014.
- Baudrillard J., *Spółczesność konsumpcyjna – jego mity i struktury*, Warszawa 2006, s. 7.
- Czerepaniak-Walczak M., *Po pierwsze rentowność?*, „Więź”, 2015, nr 1, s. 16–26.
- Dunin J., *Rozwój cech wydawniczych polskiej książki literackiej XIX-XX wieku*, Łódź 1982, s. 215–241.
- Egmont – komiksy, [dostęp: 26.04.2015], <http://egmont.pl/komiksy/>.
- Gajewska G., *Wstęp – komiks, jako przykład konwergencji kultury popularnej i wysokoartystycznej*, [w:] *KOntekstowy MIKS*, Poznań 2011, s. 11–23.

¹⁸ Należy tu wskazać Sympozja komiksologiczne towarzyszące Międzynarodowemu Festiwalowi Komiksu i Gier w Łodzi. Pod redakcją organizatora, absolwenta UŁ Krzysztofa Skrzypczyka, co roku ukazuje się tematyczna publikacja zawierająca artykuły naukowców zajmujących się problematyką komiksu.

- Has-Tokarz A., *W.I.T.C.H.(mania), jako przykład globalnego produktu medialnego dla dzieci*, [w:] *Bestsellery. Literatura popularna. Odbiorcy. Empiryczne badania współczesnego czytelnictwa*, Lublin 2009, s. 29–46.
- Janicki B., *Potrzeby i możliwości wykorzystania komiksów historycznych w szkolnej edukacji historycznej*, [w:] *KOntekstowy MIKS*, Poznań 2011.
- Krajewska M., Lewandowicz G., *Miłośnicy komiksów – Czytelnictwo komiksów – Biblioteki dla dzieci w Polsce i we Francji*, Warszawa 1997.
- Lada K., *Uwaga! TVN*, 12.07.2003 r. [reportaż z udziałem Doroty Zawadzkiej]
- Obremski W., *Krótką historia sztuki komiksu w Polsce (1945-2003)*, Toruń 2005.
- Rulko J., Rulko J., *Świat aminków, jako kreacja dziecięcej świadomości – studium dziecka zniewolonego komiksem*, [w:] *Światy dziecięcych znaczeń*, Warszawa 2004, s. 306–338.
- Wańczyk A., *Rola komiksu w stymulacji rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym*, [w:] *Edukacja – szkoła – nauczyciele*. Kraków 2005, s. 507–512.
- Zasacka Z., *Zagubieni w lekturze – czas wykorzystany czy czas stracony*, [w:] *Czas ukoi nas?*, Toruń 2014, s. 239–249.